

ולמה הוצרכו כולם להיכתב בתורה – להלכותיהם; קרן – לחלק בין תמה למועדת. שן ורגל – לפטורן ברשות הרבים. בור – לפטור בו את הכלים. ולרבי יהודה המחייב – לפטור בו את האדם. אדם – לחייבו בארבעה דברים. אש – לפטור בו את הטמון. ולרבי יהודה המחייב – לרבות ליחכה נירו וסכסכה אבניו. וכן צריכים כולם להיכתב שהרי אילו היו למדים מאחד מהאבות ומבור, היה פטור על הכלים כבור. ואילו מאחד מהם ומאש – היה פטור בטמון (תוס').

ברשב"א (כב.) מבורר שיתכן ללמוד הלכה מסוימת מאב אחד לשאר האבות, כגון מה מצינו בבור 'איש בור ולא שור בור', אף באש כן. [וי"ל לאחר שלמדנו חיוב כולם, יש להשוותם להלכות כלליות. וע"ע להלן מד. לימוד מיוחד ששור שהרג קטנים חייב, ומשמע שם בפשטא דמלתא (וכ"ה בתורי"ד, וכ"מ מפשט דברי רש"י) שאף לגזיקין צריך קרא 'נגיחה למיתה נגיחה לגזיקין'. והרי הדין כן בכל המזיקין – ובע"כ דילפינן משור].

דף ו

י. אלו אופני ממון המזיק נלמדים לחייב עליהם מהצד השווה שיש באבות הידועים?

אבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו לאחר שנחו [ובשהפקירם] – למדים חיובו מבור ואש בצד השווה, אבל מאחד מהם אין ללמוד, כי בור חמור מהם שכן אין כח אחר מעורב בו, ואש חמורה שכן דרכה לילך ולהזיק (אביי).

א. הוא הדין אם לא הפקירם, אלא שלפי רב כשלא הפקיר למדנו חיובו משור, ואם כן למדים בצד השווה מבור ושור (תוס'). והקשו שם מדוע חייב על כלים באופן זה, הלא למדנוהו גם מבור הפטור על כלים).

ב. גם אם לא היה לו פנאי לסלק – חייב, הגם שהרוח היא שיצרה את ה'בור', [שגם אם אדם אחר הניח תקלה של חברו, חייב בעל התקלה להסיר את ממונו שלא יזיק (תוס' כט. ד"ה פליגי; רש"ל שם). ודעת הרמב"ן (במלחמות ה' להלן לא.) שמניח התקלה חייב].
נפלו ברוח שאינה מצויה – פטור (ברייתא כט.).

ג. ישנה דעה (להלן כט. ע"ש) שהמפקיר נזקיו פטור, אעפ"י שפשע. ואין הלכה כן.

בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה [ובשהפקירו] – חיובו נלמד מבור ושור. מבור לבד לא – שכן מעשיו גרמו לו, ומשור לבד לא – שכן דרכו לילך ולהזיק (רבא).

א. מדובר שהזיק לאחר שנח, אבל אם הזיק תוך כדי ההתזה, לפרש"י בעל התקלה חייב כמו שחייב על אשו (וכ"כ בנמוקי יוסף. וכן נקט בתורת חיים).

והתוס' והרא"ש והרי"א"ז כתבו [בישוב גירסה אחת בגמרא] שהאדם המגלגל חייב לבדו משום אדם המזיק (וכ"ה בתורי"ד כד:). ובהמה – יתחייבו שניהם, בעל הבהמה ובעל התקלה (וכ"ה בשו"ע חו"מ תיא, ג. ומסתבר שאם הנזק אינו נצרך להתזה בכה, כגון שנתלכלכו שיראין ע"י הוותו, אף אדם המגלגל שלא בכוונה פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים). [באופן זה יש כאן דין 'צרורות' ובעל הבהמה משלם רביע מן העליה. ובעל התקלה משלם מחצה או שלשה רבעים – תלוי במחלוקת רבי נתן וחכמים (נג. רא"ש). ולהלכה חייב ג' רבעים (חו"מ תיא, ה)].
ויש אומרים שבעל הבהמה חייב לבדו (מאירי כאן ובדף כא:).

ב. נטלה אדם בידו בכוונה והניחה במקום אחר והזוק בו אחר – השני חייב והראשון פטור (עפ"י תורי"ד כד: תורת חיים. ונראה שה"ה גילגל בכוונה ללא נטילה, אם הרחיק ממקומו הראשון ג' טפחים – כדמשמע להלן כט: ובראשונים בדין הופך את הגלגל. ולכאורה כן הדין כשגלגלו הצדה להפחית אפשרות התקלה שאעפ"י שעשה דבר הראוי, טו"ס מי שנתקל כעת בבורו נתקל ולא בבור הראשון).

ג. אם לא הפקירו, לפי מה דקיימא לן כשמואל, חייב מדין אש אפילו אם הזיק לאחר שנה, אם הוא מתגלגל מאליו בדומה לאש (נמו"י).

פ'ותקים ביבותיהם וגורפין מערותיהן' שהזיקו לאחר שנהו, חיובם מבור ושור. מבור לבד לא – שכן שלא ברשות, משור לבד לא – שכן דרכו לילך ולהזיק (רב אדא בר אבהו).

א. לדעת בעל הלבושים (עיר שושן חו"מ תיד) חייב לשמור על מימיו שלא יזוקו בהם בני אדם וכן נראה מלשון המאירי. ואילו הסמ"ע חולק וסובר שפטור משמירה ואעפ"כ אם הזיק חייב לשלם. (לכאורה אותה מחלוקת תהא גם בשור ברשות הרבים, שהרי מזה הוכיחו לדין 'פותקין'. וע' להלן טו. וצ"ע).

ב. נראה שלרבי יהודה (להלן ל.) פטורים מלשלם, כיון שעשו ברשות (כן יש ללמוד מהברייתא שם ומדברי הרא"ש. ופסק שם הרא"ש דלא כר"י, אבל הראב"ה צדד שהלכה כר"י. אך י"ל שלדבריו מודה ר"י בפותקין ביבותיהן שחייב, שאין להשוות הנוקים שברשות אלו לאלו).

הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, לאחר שעבר הזמן שנתנו לו לקוף ולסתור – חיובו נלמד מבור ושור. מבור לבד לא – שכן תחילת עשייתו לנזק. משור לבד לא – שכן דרכו לילך ולהזיק, אלא מהצד השווה שבהם שדרכם להזיק ושמירתם עליך (רבינא).

א. נפלו ללא נתינת זמן או בתוך הזמן שנתנו לו, והזיקו תוך כדי הנפילה – פטור (כגרסתנו, ורש"י תוס' ורי"ף. ומדובר כשלא היתה פשיעה בתחילת בנייתו. פוסקים). וכן לאחר הנפילה, ולא נודעה לו הנפילה או שלא היה סיפק בידו לסלק (תוס'). ואפילו היה לו זמן לסלק אלא שהפקירם – פטור [בדיני אדם], כדין המפקיר נזקיו לאחר נפילת אוגס, אבל נפלו אחר הזמן – נפילת פשיעה היא וחייב (עפ"י רא"ש ומאירי. ויש בזה חידוש, שאעפ"י שרעועים ועומדים ליפול לאחר זמן, חייב מפקיר נזקיו לאחר נפילת אוגס. ואולם אם הפקירם קודם שנפלו לכאורה אינו נפטר, שכבר נתחייב לקוף. ומסתבר שה"ה כשהפקיר כותלו ואח"כ נתרועע. וצ"ע בכל זה).

ב. לא התרו בו בית דין, אפילו התרו בו חבריו, ונפלו – פטור (רשב"א; חו"מ טזז). אך אם ניכר וידוע לכל שהם רעועים – חייב (תורת חיים).

ג. כתב הרא"ש שנראה שאפילו הזיקו בשעת נפילה, יש להם דין בור. (ומשמע בפשיטות שפטור על כלים. וצ"ע במה קלים הם מאבן סכין ומשא שבראש הגג. ושם סובר הרא"ש שאף אם היה אפשר להילמד מאש, אך כיון שהוא דומה לבור יש לו את קולותיו).

א. כל אלו הלכות פסוקות הן, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (רא"ש. וער"ח).

ב. לדעת הרא"ש, (וכן משמע בשלחן ערוך תיא,א), לכל אלו יש דיני בור ופטורים על כלים וכד', אבל אין את הקולות של המלמד השני, כי עיקר חיובם משום 'בור' ורק עושים 'יוכח' מאב נוסף. ויש חולקים וסוברים שהקולות של שני המלמדים קיימות בלמד. (וכ"מ ברבנו יהונתן להלן כט: באסו"מ שנפלו, שבכלל בור ממש הם ופטור על כלים. וכן משמע בנמוקי יוסף. וכתב שאותם הלמדים מבור ושור – מקרן מועדת נלמדים, הלכך משלם נזק שלם מתחילה ואף ברה"ר).